

izvješća – *informationes*

BIBLIJSKA MUDROST U SVJETLU KUMRANSKIH OTKRIĆA Biblijski kolokvij na Katoličkom sveučilištu u Leuvenu

Koncem srpnja i početkom kolovoza ove godine u belgijskom Leuvenu Teološki fakultet Katoličkog sveučilišta organizirao je pedeset i prvi biblijski kolokvij. Već po treći put u povijesti tog kolokvija katolički egzegeti su zajedno s drugim kršćanskim i židovskim bibličarima istraživali spise iz mrtvomorskih nalaza. Uvodno je predavanje održao predsjednik kolokvija Florentino Garcia Martinez iz Leuvena pod naslovom: Mudrost u Kumranu: svjetovna ili nebeska? Tematika je obrađena u 10-ak daljnjih glavnih predavanja, pet različitih jezičnih skupina i tema te 15-ak istotematskih koreferata. U rad kolokvija uključilo se stotinjak sudionika.

Jedva je ijedno otkriće novijeg doba bilo tako značajno kao pronalazak kumranskih pećina i sakrivenih ćupova. Najvažniji doprinos su rukopisi i fragmenti starozavjetnih knjiga. Kumranski spisi pokazuju jezična obilježja i duhovna strujanja i očekivanja starog vijeka. Vrijednost pronađenih spisa sastoji se i u tome što oslikavaju važno izraelsko povijesno razdoblje a znatno više jer odaju duhovno i političko ozračje doba u kojem se pojavio Isus. Pronalazak biblijskih tekstova gotovo svih biblijskih knjiga igra neizmjerljivo značajnu ulogu za što vjerniju biblijsku poruku po kritici teksta. Pronađeni su originalni tekstovi koji su 1000 godina stariji od postojećih starozavjetnih biblijskih rukopisa i začuđuje visoka podudarnost tih starih i kasnijih poznatih rukopisa. Komentiranje nekih biblijskih mjesta sa strane pripadnika kumranske zajednice pokazuje kako su ih oni razumijevali. Otkrića oko 600, što cijelih spisa što različitih ulomaka potaknula su cjelokupnu kulturnu javnost da se ozbiljnije pozabavi kumranskim spisima.

Nalazi se nadovezuju na tragični završetak kumranske zajednice iz 2. stoljeća pr. Kr. pa do vremena kada je Vespazijan nakon razorenja Jeruzalema išao na osvajanje Jerihona i mrtvomorskog kraja (od 67. do 70. godine) što će X. rimska legija završiti kod Masade, zadnje judejske utvrde (72. godine). Neki su pripadnici kumranske zajednice pobjegli onamo, a mnogi su pobijeni i od rimskog mača. Očito je da su stanovnici Kumrana računali s upadom rimske vojske pa su spise koje su imali dosta stručno spremili u pojedine glinene ćupove koje su on-

da zatvorili i sakrili po brojnim okolnim pećinama. Tako su mnogi od njih postali mučenici Biblije. Na taj način su ti spisi, barem znatan dio, ostali sačuvani sve do pronašaća polovinom 20. stoljeća. I kasnije pronađeni novci svjedoče da su se u vrijeme drugog židovskog ustanka protiv Rimljana (od 132. do 135. godine) u Kumranu bili utvrdili sljedbenici velikog borca Bar Kohebe kojeg su njegovi istomišljenici smatrali mesijom. U to vrijeme Kumran je ponovno i konačno bio ne samo fizički uništen, nego je i duhovno nestao sa svjetske pozornice.

Nad Kumrancima krije se veo tajne. Već su se novi članovi zajednice nakon jednogodišnje kandidature i dvogodišnje pripreve obvezivali da neće odavati tajne zajednice te neće neovlašteno posredovati njezin nauk drugima. Sve u svemu vidljivo je postojanje određene tajnovitosti koja je trebala biti zaštićena čak i po cijenu života. U Kumranu se se nastanili eseni. Kod samog imena neki su pojam tumačili kao »oni koji šute«, tj. to bi bili oni koji kriju određene tajne i ne smiju ih priopćiti drugima. Pojam eseni ipak se obično tumači od aramejske riječi hasen u značenju »sveti«, otkuda se kasnije razvio pojam hasidi, židovski »pobožnici«. Zajednica se bila odvojila od službenog jeruzalemskog židovstva i u pustinji se organizirano, disciplinarno i pobožno pripremala za vrijeme rata i konačnu eshatološku pobjedu dobrih nad zlima. Misterioznost kumranskog svijeta osvijetlio je John J. Collins sa Sveučilišta u Yalu s predavanjem: Misteriji Boga, Stvaranje i eshatologija u Kumranskim pravilima rata i Knjizi Mudrosti. Eseni su očekivali više značajnih ljudi: Mesiju svećenika Arona i Izraelovog mesiju, laika Davidovog potomka Izraela. Prorok će pripremiti put i uvesti mesiju svećenika i mesiju kralja. Mesija svećenik i kralj potječu iz židovskog sinonimnog paralelizma kojeg su uzimali doslovno: »Od Jakova zvijezda izlazi, od Izraela žezlo se diže« (Br 24,17). Pripadnici esenske religiozne struje vjerojatno su crpli takva očekivanja iz biblijskog teksta o Mojsiju: »Podignut ću im proroka između njihove braće, kao što si ti« (Pnz 18,18). Nakon Mojsijeve smrti tekst otvara nadu kako će Bog podići proroka poput njega. Mesija se prema Natanovu obećanju očekivao iz Davidove loze (2 Sam 7,12-16). Aronov Mesija je opet povezan sa svećeničkom institucijom u Izraelu koja je u kasnom židovstvu igrala značajnu ulogu. Štoviše, u kumranskim spisima se daje prednost Aronovom svećeničkom Mesiji koji treba prvi ući na eshatološki zbor cijeloga Izraela.

Kumran jest najsenzacionalniji i najveći biblijski pronalazak. Godinama i desetljećima kumranski se rukopisi istražuju, objavljuju i još se na njima radi. Do 1960. godine vladao je posebni zanos no kasnije se mijenjaju vlasnički odnosi najveće ostavštine između Jordanije i Izraela te se počelo odugovlačiti s preostalim objavljivanjem. Naime, entuzijazam na istraživanjima se gasio, prevelika očekivanja su splasnula. Trijezna istraživanja su naporna, dugotrajna, traže velika ulaganja. Uz to se nerado posize za postojećim značkim prikazima. Rad se pri tome kritizirao, mašta je njeđrila urote o zabranama i prikriivanju poruka. Nalazima se pristupalo neozbiljno, senzacionalistički, počelo se varljivo kombi-

nirati pa čak su se kumranski nalazi koristili i za diskreditaciju Vatikana. Bilo je pokušaja i iskaza da je posrijedi kršćanstvo prije Krista. O Kristu se počelo nađati kao reinkarnaciji Učitelja pravednosti. On je uzoran, mudar i patnik. Tako su povezivali muku Učitelja pravednosti i Isusa Krista. Zbog obrednih i molitva-
ma uvedenih objeda počelo se govoriti o nekoj prethodnoj Posljednjoj večeri zajednice. I zajedništvo dobara Pracrkve tumačilo se kumranskim odricanjem do-
bara u korist zajednice.

Među pronađenim biblijskim rukopisima najčešće su zastupljeni Ponovljeni zakon i prorok Izaija koje i Novi zavjet najčešće navodi. Tu su rukopisi gotovo svih biblijskih knjiga. Također je prisutna deuterokanonska Biblija koju židovska sinoda u Jaminiji pod konac 1. stoljeća, za razliku od kršćanstva, nije preuzela u svoj kanon. Tu je detaljni komentar Habakuka, objavljen u apokaliptičkoj literaturi. Od nebiblijske i tipično kumranske literature otkriven je Red zajednice. Tu je Pravilnik rata za sinove svjetla. Valja posebno spomenuti Himne Učitelja pravednosti koji su, usprkos dubokoj vjeri, iskrenoj poniznosti i zahvalnosti, dosta agresivno pripremali za eshatološki i konačni rat protiv sinova tame. Primirje će uvesti u mesijansko vrijeme u kojem će postojati samo dobri i njihovo zajedništvo uspostavljeno višestrukim mesijanskim vodstvom.

Iz ovogodišnjeg simpozija u svezi s kumranskim pisanim otkrićima jasno proizlazi da je prošlo vrijeme senzacija oko pretkršćanstva. Također se stručnjaci više ne bave polaznim i općenitim pristupom kumranskim otkrićima i njihovim spisima. Kumranska biblioteka je objavljena i pristupačna u suvremenim sredstvima komunikacije. Uspostavljena je i ustanova Međunarodnog udruženja za Kumranske studije (engl. kratica: IOQS) koja je održala svoja četiri kongresa. Danas se kumranskim spisima pristupa kao bogatoj riznici za istančano tekstualno proučavanje pojedinih starozavjetnih biblijskih knjiga i mjesta, apokrifnih i komunitarnih spisa i napose pojedinačnih biblijskih i izvanbiblijskih središnjih i sporednih tema pod konac Starog zavjeta. Osim novozavjetne vremenske blizine značajna je i mjesna jer Kumran se nalazi nadomak ruke od Betlehema ili Jeruzalema.

Zato se i ovogodišnji simpozij posvetio konkretnoj biblijskoj mudrosnoj i apokaliptičkoj literaturi u kumranskim spisima i biblijskoj tradiciji o čemu je održao predavanje Émile Puech iz Jeruzalema govoreći o doprinosima apokaliptičkih i mudrosnih kumranskih spisa o eshatologiji starog židovstva. Biblijska mudrosna književnost zadnji je dio biblijskog literarnog stvaralaštva a apokaliptika pripada većim dijelom izvanbiblijskoj literaturi. Mudrost naime svojim nastojanjem ne dopire dno spoznaje nego prelazi u teškim i kriznim okolnostima u apokaliptiku koja prekida i previranjima, nevoljama i borbom želi ustrajati uz Boga gospodara svijeta i ljudske povijesti.

Leuvenski biblijski simpozij prvo je obrađivao eshatologiju, čime su se bavili Kumranci zatvorivši se u svoje elitarno iščekivanje Mesije, kojemu su pod-

ložili svoje prikupljanje, prepisivanje, tumačenje Biblije i organizaciju praktičnog zajedničkog života. U Kumranu se sačuvao florilegij (zbir cvjetića) biblijskih mesijanskih mjesta. Mesijansko očekivanje u Kumranu obradio je Heinz-Josef Fabry iz Bonna. Mesija kumranskih spisa u svojoj trodjelnosti polazi od davidovske kraljevske loze. Mesijanizam izrasta nadalje na svećeništvu pri čemu je posebno uključio svećeništvo Melkisedekovog reda. Kumranska zajednica temelji se na svećeničkim obrednim pranjima, bijeloj odjeći i blagovanjem u zajednici. No poznaje se i davidovski mesijanizam, čime se odbacuje akumulacija velikosvećeničkih kompetencija koje je svojevremeno bio prigrabio Jonatan Makabejac, u čemu ga je slijedila cijela kasnija hazmonejska dinastija. I konačno pridolazi pokretačka proročka dimezija mesijanizma. Tako Kumran dijelom prihvaća biblijski a gradi i svoj vlastiti mesijanizam prema danoj situaciji jer kraljeve su zapravo od babilonskog zarobljeništva zamijenili (veliko)svećenici.

Bog je po kumranskim svjedočanstvima čuvar istine. Mudro je stvorio čovjeka. Nagradit će promicatelje istine. Za Dan suda Bog po kumranskim svjedočanstvima obećava ljudima zajedništvo dobrih i sretno zemaljsko stanje kao očitovanje pobjede nad Knezom tama, grijehom i dosljedno tome smrću: »I uništiti će smrt zasvagda. I suzu će sa svakog lica Jahve, Gospod, otrti« (Iz 25,8). Tematiku je obradio Armin Lange iz Chapel Hilla u Sjevernoj Karolini, u Sjedinjenim Američkim Državama: Tumačenje kao objava, O donosu svetopisamskog izlaganja i objave u apokaliptičkoj i neapokaliptičkoj literaturi. Menahem Kister iz Jeruzalema obradio je sadržaj o dometima i nedostignućima mudrosti. Kumran istražuje tajne mudrosti koja je bez Boga nedostupna, skrivena i samo njemu rezervirana, jedini on zna do nje put i konačno njome raspolaže kako izlaže Jobov himan mudrosti (28). Ona rabi svakidašnje iskustvo svjetovnog zanimanja za mudrost Mudrih izreka pozivajući se na njezino Božje izvorište i partnerstvo (8 – 9). Propovjednik uvodi vrijeme u kojem optimistički svjedoči i prihvaća životne darove (2 – 3). Kumran u skladu s kasnožidovskom mudrošću dijeli brigu i skrb za Zakon. Jer upravo je kumranska privrženost Zakonu poistovjećenje, drugo ime za Sirahovu ili Baruhovu poosobljenu mudrost. Osobita pozornost posvećena je zadnjem starozavjetnom (deuterokanonskom) biblijskom spisu, Knjizi Mudrosti: u vrijeme Božjeg pohoda pravednici će biti obdareni dobrotom i ljubavlju (3,7-9) te će steći zajedništvo s Bogom i postići život vječni (5,15-23). O Knjizi Mudrosti i apokaliptici govorio je poznati stručnjak Maurice Gilbert iz Rima.

Kumransko vrijeme predstavlja vrijeme apokaliptične apokrifne literature kao što je Henohova knjiga, Mojsijevo uzašašće i Knjiga jubileja koje kao krizna biblijska reлектira grade svoju tajnovitu poruku paralelno s kumranskim stvaralaštvom. O samoj Henohovoj knjizi u svjetlu kumranske mudrosne literature govorio je Michael Knib iz Londona. Amerikanac Daniel Harrington govorio je o mudrosti i apokaliptici prema kumranskim pravilima i 4 Ezri. Na prijelazu vremena mudrost ostaje jer apokaliptička previranja su samo privremena i na pomo-

lu je mesijansko eshatološko vjerovanje. Tako se Klaus Koch iz Hamburga upustio u tajnu vremena u mudrosti i apokaliptici na prijelazu iz starog u novi vijek. Njemu je podređen govor o misterijima i pravi put razlikovanja duhova. U govoru o blaženstvima iznenađuje da su starozavjetni posebno psalamski makarizmi, tj. blaženstva koja u Novom zavjetu zauzimaju prevažno mjesto jer su okrunjena programskim govorom na gori (Mt 5) o kraljevstvu Božjem i zajedništvu s Kristom proslavljenim (Otk 19) jedva prisutna kod asketski discipliniranog života u kumranskoj zajednici. Uočava se odveć prisutan dualizam, bijeg od svijeta, isključivanje i izolacionizam. Novi zavjet nasuprot tome širi univerzalnu mesijansku vjeru i nadu. Tako kumranski spisi čuvaju prije svega Božju riječ i tumače je na svoj ljudski način odvajanjem od svijeta i opredjeljenjem za izabrane i dobre.

No Isusovo djelo je život za druge a njegova muka i smrt donose ljudsko otкупljenje. Isus također usvaja biblijsko učenje i njegova razdjelnica ide kroz ljudska srca i nosi poruku sveopćeg spasenja, posebno izgubljenima, siromašnima svake vrste.

Nikola Hohnjec